

Radosław Zych

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. "Umowy cywilnoprawne w ubezpieczeniach społecznych"

Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea 5, 277-281

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Radosław Zych

**Sprawozdanie
z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej
pt. „Umowy cywilnoprawne
w ubezpieczeniach społecznych”**

W dniu 20 lutego 2015 r. w Toruniu odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Umowy cywilnoprawne w ubezpieczeniach społecznych”. Moderatorem pierwszej sesji był Pan prof. dr hab. Grzegorz Goździewicz (UMK). Jako pierwsza referat pt. „Problem ryzyka socjalnego osób „zatrudnionych” na podstawie umów cywilnoprawnych i jego ochrona w ubezpieczeniu społecznym” wygłosiła Pani dr hab. Renata Babińska-Górecka (UWr). Mówczynie poczyniła refleksję nad tym, czy umowy cywilnoprawne, tj. umowa agencyjna, umowa zlecenia, umowa o dzieło oraz umowa o świadczenie usług, do której stosuje się przepisy o zleceniu, generują ryzyko socjalne. Uwaga została skupiona na właściwościach tych umów oraz ich przeznaczeniu. Referentka wskazywała na uwarunkowania i konsekwencje prawne w zakresie ubezpieczenia społecznego wynikające z nowej tendencji na rynku pracy w postaci faktycznego zatrudnienia cywilnoprawnego. W opinii prelegentki, celowe jest zróżnicowanie formy ubezpieczenia społecznego i dyferencjacja warunków do nabycia prawa do świadczenia ubezpieczenia chorobowego. Następnie Pan dr Damian Walczak (UMK) poczynił analizę problemu skutków finansowych dla przedsiębiorcy w zakresie zastosowania umowy o dzieło i umowy o świadczenie usług. Mówca zauważył, iż Polska znajduje się czołowiec państw europejskich, w których umowy o pracę na czas określony stosowane są nader często. Kolejni mówcy, Panowie dr Tomasz Brzezicki oraz dr hab. Jacek Wantoch-Rekowski (UMK) wygłosili referat nt. „Umowa o dzieło czy umowa o świadczenie usług? Rozstrzygnięcie wątpliwości przedsiębiorcy w drodze decyzji interpretacyjnych ZUS”. Prelegenci zwrócili uwagę na to, że ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2004 r. stwarza przedsiębiorcy możliwość uzyskania interpretacji w jego indywidualnej sprawie co do zakresu i sposobu zastosowania przepisów, z których wynika

obowiązek świadczenia przez przedsiębiorcę daniny publicznej, umożliwia uzyskanie informacji w sprawie składek na ubezpieczenia społeczne. W referacie zwrócono uwagę na to, iż omawiana regulacja opiera się na zasadzie prostoty, szybkości i stabilizacji. Udzielenie informacji następuje w drodze decyzji, co implikuje konieczność zastosowania ogólnej procedury administracyjnej. Mówcy zauważyli, iż z zasadą tą wiąże się taniłość uzyskania interpretacji. Interpretację wydaje się bez zbędnej zwłoki w terminie, który zdaniem referentów ma charakter instrukcyjny, *ad quem*. Korzystna interpretacja daje poczucie przedsiębiorcy dla konsekwencji jego działań, ponieważ jest wiążąca dla organów administracji publicznej lub państwowych jednostek organizacyjnych właściwych dla przedsiębiorcy. W sytuacji zastosowania się do interpretacji przedsiębiorca nie może być obciążony jakimikolwiek daninami publicznymi, sankcjami administracyjnymi, finansowymi lub karami w zakresie, w jakim zastosował się do uzyskanej interpretacji. Następnym mówcą był Pan dr Paweł Majka (UR), który wygłosił referat pt. „Podatkowoprawne aspekty „przekwalifikowania” przez ZUS umów o dzieło”. Zdaniem prelegenta „przekwalifikowanie” polega na zmianie kwalifikacji prawnej, na odmiennym odczytaniu treści czynności prawnej. Kolejna dyskutantka, Pani dr Agnieszka Laskowska-Hulisz (UMK), wygłosiła prelekcję pt. „Prawomocny wyrok sądu cywilnego w sprawie roszczeń wynikających z umowy a kwalifikacja prawna umowy dokonywana przez organ rentowy lub podatkowy”. Mówczyni analizowała problem wpływu prawomocnego wyroku sądu cywilnego dotyczącego roszczeń wynikających z umowy cywilnoprawnej na rozstrzygnięcie organu rentowego lub podatkowego o skutkach publicznoprawnych zawartej umowy. Referentka zauważyła, iż brakuje normatywnych podstaw związania sądu cywilnego decyzjami wydanymi przez organ rentowy lub podatkowy. Na zakończenie pierwszego panelu referat wygłosił Pan adw. Maciej Kempa (ORA w Bydgoszczy) – „Procesowe aspekty postępowań o ustalenie istnienia ubezpieczeń społecznych i o należności z tytułu składek”.

Moderatorem drugiej sesji był Pan prof. dr hab. Andrzej Borodo (UMK). Pierwszy referat w tej części wygłosił Pan dr Bogusław Lackoroński (UW) pt. „Zlecenie a umowa o dzieło w systemie ubezpieczeń społecznych – perspektywa cywilnoprawna”. Prelegent podkreślił, iż jednym z kluczowych zagadnień na styku prawa cywilnego i prawa ubezpieczeń społecznych jest odróżnienie zlecenia od umowy o dzieło. Zdaniem referenta, wynika to przede wszystkim z faktu, iż podstawowym cywilnoprawnym tytułem do ubezpieczenia społecznego o charakterze samoistnym jest zlecenie a umowa o dzieło takim tytułem nie jest. Jednak rozgraniczenie tych dwóch umów budzi w praktyce częste wątpliwości. Następnie Pani dr Monika Wałachowska (UMK) wygłosiła prelekcję pt. „Umowy o dzieło i umowy zlecenia – czy istnieje wymóg przeniesienia praw autorskich, aby uniknąć ich „oskładkowania”? Na tak postawione pytanie referentka udzieliła odpowiedzi, iż wymóg przeniesienia praw autorskich nie jest niezbędną przesłanką uznania danej umowy za umowę o dzieło w rozumieniu

art. 627 k. c. Kolejny mówca, Pan mgr Michał Ziemiak (UMK) wygłosił referat nt. „Swoboda w kształtowaniu treści umowy cywilnoprawnej a ubezpieczenia społeczne”. Prelegent poczynił próbę ukazania najważniejszych aspektów relacji, jakie zachodzą pomiędzy swobodą stron w kształtowaniu jej treści a problemem „oskładkowania” teź umowy. Pomimo że treść umowy jest jednym z podstawowych determinantów „oskładkowania”, to nie należy zapominać, iż ustawodawca określił granice wskazanej swobody o charakterze absolutnym, które strony powinny respektować, m.in. bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa zabraniające dokonywania jakichkolwiek odstępstw od ich treści. Kolejny mówca, Pan SSR Andrzej Kurzych wystąpił z odczytem pt. „Multiplikacja podmiotów zatrudniających a stosunki ubezpieczenia społecznego”. Prelegent analizował zjawisko zwielokrotniania podmiotów zatrudniających jako swoistego rodzaju figurę juretyczną. Kolejny dyskutant, Pan dr Piotr Prusinowski (UWM), wygłosił referat nt. „Uprawnienie sądu ubezpieczeń społecznych w zakresie kwalifikacji rodzaju prawnego zatrudnienia”. Prelegent zwrócił uwagę na to, iż w zindywidualizowanych stanach faktycznych wytypowanie za pomocą metody typologicznej reżimu prawnego łączącego strony często okazuje się problematyczne. Normatywne mechanizmy wyznaczające postępowanie przed sądem ubezpieczeń społecznych nie zawsze umożliwiają poznanie i dokonanie prawidłowej kwalifikacji rodzaju prawnego zatrudnienia. Zdaniem referenta, częściowa niekompatybilność prawa procesowego względem potrzeb prawa ubezpieczeń społecznych implikuje konieczność ukształtowania praktyki procedowania tak, aby pozwalała ona na efektywne rozpoznanie i zdiagnozowanie więzi prawnej łączącej strony, a następnie odniesienie tej konkluzji do norm prawa ubezpieczeń społecznych. Kolejną prelekcję nt. „Prawo do zasiłku macierzyńskiego w przypadku zatrudnienia na podstawie umów cywilnoprawnych” wygłosiła Pani dr Dorota Dzieniśiuk (UW). Przesłanką nabycia prawa do zasiłku macierzyńskiego jest urodzenie dziecka w okresie ubezpieczenia chorobowego. Cechy umów cywilnoprawnych (dopuszczalność wypowiedzenia przez dającego zlecenie) sprawiają, że taka sytuacja jest rzadka. Prelegentka zauważyła, że z punktu widzenia konstytucyjnego obowiązku (art. 71) pomocy matkom przed i po urodzeniu dziecka oraz uwzględniania dobra rodziny szczególnie trudne do zaakceptowania jest uniemożliwienie przez ustawodawcę zwykłego nabycia prawa do zasiłku macierzyńskiego studentom utrzymującym się z wykonywania pracy na podstawie umów cywilnoprawnych (z wyjątkiem niań). Zdaniem referentki, unormowanie zasiłku macierzyńskiego dla osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych powinno uwzględniać zakres modyfikacji obowiązków stron dotyczących wykonywania tych umów w związku z urodzeniem się dziecka”. A zatem dodatkowa działalność zarobkowa w okresie zasiłkowym w żaden sposób nie oddziałuje na uprawnienia zleceniobiorców z tytułu ubezpieczeń społecznych. Konkludując, mówczyni skonstatowała, że wyżej omówione okoliczności skłaniają do pytań o zasadność podstaw i konstrukcji prawa do zasiłku macierzyńskiego w przy-

padku zatrudnienia na podstawie umów cywilnoprawnych, racjonalność przesłanek i ustalania wysokości świadczeń z punktu widzenia finansów ubezpieczeń społecznych i celów polityki społeczno-gospodarczej państwa. Ostatni referat pt. „Umowa o pracę nakładczą jako tytuł do ubezpieczeń społecznych” w drugiej części konferencji wygłosiła Pani dr Katarzyna Roszewska (UKSW). Referentka zwróciła uwagę na to, iż umowa ta nie została uregulowana w kodeksie pracy. Z uwagi na delegację ustawową i treść regulacji w rozporządzeniu Rady Ministrów z 1975 r. w literaturze zrodził się spór o status prawny tej umowy. Rozważano jej charakter prawny, kwalifikując ją bądź jako umowę prawa cywilnego, bądź jako umowę prawa pracy.

Trzeciej sesji konferencji przewodniczyła Pani dr Monika Wałachowska (UMK). Jako pierwsza prelekcję w tej części obrad wygłosiła Pani dr Marzena Szablowska-Juckiewicz (UMK) nt. „Zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu umów cywilnoprawnych zawieranych z własnym pracodawcą”. Osoba zatrudniona na podstawie umowy cywilnoprawnej nie jest pracownikiem w rozumieniu art. 2 kodeksu pracy. Jednak umowy cywilnoprawne mogą być zawierane również z własnym pracodawcą, jeżeli na ich podstawie nie jest świadczona ta sama rodzajowo praca, co w ramach stosunku pracy. Ustawa „systemowa” traktuje osoby, będące jednocześnie pracownikiem i zleceniobiorcą jako pracownika dla celów ubezpieczeń społecznych. W konsekwencji osoby zawierające umowy cywilnoprawne z własnym pracodawcą podlegają ubezpieczeniom społecznym na takich samych zasadach jak pracownicy. Zdaniem prelegentki, wprowadzona przez ustawodawcę konstrukcja uznania za pracownika dla celów ubezpieczeń społecznych zmniejsza atrakcyjność umów cywilnoprawnych jako instrumentu ograniczania kosztów pracy i uznawana jest za przejaw fiskalizmu ubezpieczeniowego. Kolejny referat wygłosił Pan dr Michał Raczkowski (UW) a dotyczył zagadnienia „Zatrudnienia cywilnoprawnego pracownika u kontrahenta pracodawcy”. Prelegent zwrócił uwagę na to, że realizowane od lat praktyki łączenia zatrudnienia pracowniczego z cywilnoprawnym podlegają próbom ograniczenia przez ustawodawcę. Referent przypomniał uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 2 września 2009 r. uznającą, że pracodawca, którego pracownik wykonuje na jego rzecz pracę w ramach umowy o dzieło zawartej z osobą trzecią, jest płatnikiem składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe z tej umowy. Kolejny mówca, Pan mgr Łukasz Jurek (KUL) wygłosił prelekcję nt. „Zleceniobiorcy a zbieg tytułów ubezpieczeń społecznych. Uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*”. Natomiast Pani mgr Katarzyna Wesołowska (OIRP w Toruniu) analizowała zagadnienie „Podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pracy na podstawie kilku umów o świadczenie usług”. Referentka zwróciła uwagę na to, że w przypadku ubezpieczeń emerytalnych i rentowych ryzyko będące przedmiotem ochrony ubezpieczeniowej ma charakter niezależny od tytułu do ubezpieczenia. Z uwagi na to w przypadku tych ubezpieczeń może dochodzić do zbiegu obowiązku ubezpieczenia. Zbieg ten nie występuje nato-

miast w przypadku ubezpieczenia chorobowego i wypadkowego. Kolejny referat dotyczący „Problematyki składek na ubezpieczenia społeczne w umowach stażowych” wygłosił Pan dr Robert Musiałkiewicz (PWSZ we Włocławku). *Last but not least*, ostatnim prelegentem był Pan dr Jakub Szmít (UG), przedstawiając zagadnienie „Wolontariat a zabezpieczenie społeczne”. Powszechnie przyjmuje się, że zabezpieczenie społeczne obejmuje trzy techniki administracyjno-finansowe, tj. metodę ubezpieczeniową, zaopatrzeniową i opiekuńczą (pomoc społeczną). Normatywna definicja wolontariatu nazywa „wolontariuszem” osobę fizyczną, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie. A zatem wolontariat stanowi całkowicie odrębną od zatrudnienia w ramach stosunku pracy więź pomiędzy wolontariuszem a korzystającym. Należy uznać, że wolontariat jest stosunkiem cywilnoprawnym odrębnym od stosunku zlecenia. Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych nie reguluje instytucji wolontariatu. Jednak wykonywanie wolontariatu w pewnym zakresie może wpływać na świadczenia nabywane w ramach ubezpieczeń społecznych, co wynika z ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Metoda zaopatrzeniowa opiera się na uznaniu zasług pewnych kategorii osób i ponoszeniu kosztów świadczeń na ich rzecz przez budżet państwa. Wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczeń, w postaci m.in. renty z tytułu niezdolności do pracy na skutek wypadku, jednorazowe odszkodowanie oraz świadczenia opieki zdrowotnej. Także członkom rodziny wolontariusza, który zmarł wskutek wypadku, przysługuje prawo do renty rodzinnej i jednorazowego odszkodowania, w tym zasiłek pogrzebowy. W przypadku metody pomocowej, referent skonstatował, iż ustawa o pomocy społecznej nie przewiduje żadnych szczególnych uprawnień dla osób świadczących wolontariat. Konkludując, mówca stwierdził, iż regulacje *de lege lata* wydają się odpowiednie. Jego zdaniem, ustawodawca dobrze wyważył ideę wolontariatu, obciążając państwo kosztami wypłaty świadczeń mających zrekompensować wolontariuszom negatywne zdarzenia wypadków, których doznały w trakcie wolontariatu.

Konferencja była okazją do wszechstronnej analizy problemu umów cywilnoprawnych w kontekście ubezpieczeń społecznych i prawa pracy.